

вонцаў з карыта выцягваў” [1, с. 110]. Мянуска не толькі фіксуе надзвычайную падзею, яна перадае асаблівасці маральнага аблічча героя: яго імкненне і ўменне здабываць грошы любымі шляхамі.

Заклучэнне. У кантэксце казак Г. Марчука асабовыя імёны, прозвішчы і мянушкі персанажаў з’яўляюцца сродкам, які стварае мастацкі вобраз. Удала падабраныя пісьменнікам антрапонімы могуць ярка, запамінальна і лаканічна паказаць знешняе аблічча і псіхалагічны стан героя, перадаць манеру паводзінаў персанажа, а таксама выразіць характар і танальнасць людскіх узаемаадносінаў.

1 Марчук, Г. Дзікая груша / Г. Марчук. – Мінск : Беларусь, 2000. – 287 с.

СТЫЛІСТЫЧНАЯ РОЛЯ ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ У П’ЕСЕ КАНДРАТА КРАПІВЫ “ХТО СМЯЕЦЦА АПОШНІМ?”

Собаль А.С.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Семянькова Г.К., канд. філал. навук, дацэнт

Фразеалагічныя адзінкі належаць да найбольш выразных і эмацыйна насычаных сродкаў мовы. У іх сканцэнтраваны жыццёвы вопыт народа, яго мудрасць, гумар, сацыяльныя і культурныя традыцыі, таму яны адыгрываюць важную ролю як у паўсядзённым маўленні, так і ў мастацкай літаратуры. Значная колькасць фразеалагізмаў функцыянуе ў драматычных творах, дзе жывая, вобразная мова з’яўляецца адным з галоўных сродкаў раскрыцця характараў персанажаў.

П’еса Кандрата Крапівы “Хто смяецца апошнім?”, напісаная драматургам для выкрыцця бюракратызму, кар’ерызму і псеўदानавуковасці, утрымлівае шмат фразеалагічных адзінак (намі зафіксавана 50 прыкладаў іх выкарыстання ў творы).

Фразеалагізмы з’яўляюцца важнай часткай нацыянальнай моўнай сістэмы, бо адлюстроўваюць культурныя традыцыі, народны светапогляд і асаблівасці жывога маўлення. У драматычным творы яны надаюць мове персанажаў выразнасць, эмацыянальнасць і індывідуальнасць, а таксама спрыяюць стварэнню камічнага і сатырычнага эфекту.

Актуальнасць нашага даследавання абумоўлена тым, што аналіз выкарыстання фразеалагізмаў у п’есе дазваляе глыбей зразумець асаблівасці аўтарскага стылю і мастацкай выразнасці твора.

Мэта артыкула – вызначэнне стылістычнай ролі фразеалагічных адзінак у камедыі Кандрата Крапівы “Хто смяецца апошнім?”.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для даследавання паслужылі фразеалагізмы, ужытыя ў п’есе “Хто смяецца апошнім?”. Асноўныя метады даследавання – параўнальна-супастаўляльны, апісальна-аналітычны, метада кантэкстнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Падчас працы над тэкстам п’есы намі была сабрана картатэка ўстойлівых фразеалагічных адзінак, якія ўжыты Кандратам Крапівай у камедыі “Хто смяецца апошнім?”. Кожны прыклад быў правераны па “Фразеалагічным слоўніку беларускай мовы” І.Я. Лепешава [2]: выяўлена значэнне фразеалагізмаў, вызначана адпаведнасць / неадпаведнасць семантыкі ўстойлівых выразаў у камедыі і ў лексікаграфічных выданнях, прааналізавана стылістычная роля фразеалагічных адзінак у творы. Заўважана, што ў камедыі “Хто смяецца апошнім?” Кандрат Крапіва даволі часта выкарыстоўвае фразеалагізмы, значная частка якіх мае размоўна-зніжанае адценне і ўжываецца для перадачы эмацыйнага стану герояў. Разгледзім некаторыя з такіх прыкладаў.

Фразеалагізм *падняць на смех* ужываецца ў значэнні ‘высмейваць каго-небудзь’ [2, с. 130] у сказе “*Напішу якое-небудзь глупства, дык жа Чарнавус мне слова выгаварыць не дасць, ён мяне на смех падыме*” [1, с. 21], перадаючы страх героя перад насмешкамі і публічным асуджэннем.

Фразеалагічная адзінка *падліць масла ў агонь* выкарыстана ў кантэксце “*Трэба падліць масла ў агонь. Выдавецтва? Хто пры тэлефоне?.. Перадайце трубку самому дырэктару...*” [1, с. 23], дзе яна абазначае ‘абвастраць непрыязныя адносіны паміж кім-небудзь, пачуцці, настрой’ [2, с. 121] і ўжываецца для ўзмацнення напружанасці сітуацыі і падкрэслівання того, што герой свядома хоча абвастрыць канфлікт.

Фразеалагізм *песенька спета* мае значэнне ‘чыё-небудзь жыццё блізіцца к канцу’ [2, с. 184] і выкарыстаны ў сказе “*Варта мне толькі зняць трубку, пазваніць – і ваша песенька спета*” [1, с. 30]. Устойлівым выразам аўтар падкрэслівае ўпэўненасць героя ў сваёй уладзе і магчымасці хутка сапсаваць іншаму рэпутацыю.

Выраз *як снег на галаву* мае значэнне ‘зусім нечакана, раптоўна’ [2, с. 365], ён зафіксаваны ў кантэксце “*Дык вы і не ведаеце, адкуль на вас такая напасць?*” – “*Не ведаю. Усё роўна, як снег на галаву*” [1, с. 40], ужываецца, каб перадаць нечаканасць непрыемнага сюрпрызу.

Фразема *чорт ведае*, якая перадае здзіўленне, абурэнне і раздражненне і мае значэнне ‘невядома (што, хто, куды, які, як, колькі)’ [2, с. 560] ужыта ў кантэксце “*Нічытар, лаві яе там! Чорт знае што! З вуліцы зброд усялякі лезе ў кабінет*” [1, с. 46].

Крыўду і злосць перадае фразеалагізм *плюнуць у вочы*, які абазначае ‘рэзка пагарджаць кім-небудзь’ [2, с. 193] і выкарыстаны ў дыялогу “*А ён, падлюга, хітры – маўчыць і не адгукаецца. Як тут яго знайсці?*” – “*А знайсці трэба.*” – “*О, каб знайшоў! Я б яму, нягодніку, у вочы плюнуў*” [1, с. 33].

Выраз *нячысты дух* са значэннем ‘чорт, д’ябл’ [3, с. 352] выкарыстоўваецца ў кантэксце “*Добры дзень, цёця Каця!*” – “*Цьфу ты, нячысты дух! Выбачайце, таварыш Зёлкін. Гэта ж вы так мяне спалохалі!*” [1, с. 12], каб перадаць страх і ўзрушанасць гераіні.

Заклучэнне. Такім чынам, праведзены аналіз фразеалагічных адзінак, ужытых Кандратам Крапівай у п’есе “Хто смяецца апошнім?”, дазваляе зрабіць выснову, што ўстойлівыя выразы займаюць важнае месца ў сістэме мастацкіх сродкаў названай камедыі. Яны не толькі дапамагаюць стварыць агульную атмасферу п’есы, але і спрыяюць больш глыбокаму раскрыццю характараў герояў, адлюстраванню сацыяльнага асяроддзя і часу, у якім адбываюцца падзеі. Фразеалагізмы робяць маўленне персанажаў жывым, натуральным і эмацыянальна насычаным, надаюць тэксту выразнасць. Праз іх перадаюцца душэўны стан герояў, іх стаўленне да іншых персанажаў і да навакольнай рэчаіснасці.

1 Крапіва, К. Брама неўміручасці : камедыі / К. Крапіва. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2015. – С. 3–72.

2 Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы : у 2 т. Т.2. М – Я / І.Я. Лепешаў. – Мн.: БелЭН, 1993. – 607 с.

3 Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы : у 2 т. Т.1. А – Л // І.Я. Лепешаў. – Мн.: БелЭН, 1993. – 590 с.

4 Стылістыка і культура беларускага маўлення : падручнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі па філалагічных спецыяльнасцях / А.М. Багамолава, Г.К. Семянькова. – Мінск : Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, 2023. – 391 с.

5 Стылістыка мастацкага тэксту : метадычныя рэкамендацыі / склад. Г.К. Семянькова. – Тэкст: электронны // Рэпозіторый ВДУ імя П.М. Машэрава. – URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/28226> (дата звароту: 26.02.2026). – Электр. копія друку. выд.: Віцебск : ВДУ імя П.М. Машэрава, 2021. 47 с.

ФУНКЦИИ ТОПОНИМОВ В ЦИКЛЕ ПОВЕСТЕЙ «ХРОНИКИ НАРНИИ» К.С. ЛЬЮИСА

Суслова Д.С.,

студентка 4 курса ВГУ имени П.М. Машерова, г. Витебск, Республика Беларусь.

Научный руководитель – Дорофеенко М.Л., канд. филол. наук, доцент

В современной лингвистике изучение ономастического пространства художественного произведения является одним из значимых направлений. Цикл повестей К. С. Льюиса «Хроники Нарнии» [1, 2] представляет собой сложную систему вторичного миропорождения. Актуальность темы обусловлена необходимостью исследования географических названий, функционирующих в данном произведении, так как они играют важную роль в формировании ценностной парадигмы читателя.